

מצות כתיבת ספר תורה

הרבי אל מנוביץ'

ראש הישיבה

רashi פרקים:

- א. פתיחה
- ב. הסוגיה בסנהדרין
- ג. שיטות באחרונים להסביר הסוגיה
- ד. הסוגיה במנחות
- ה. הכרעת השולחן ערוך והרמ"א

א. פתיחה

המצווה התרי"ג במנין המצוות היא מצות כתיבה ספר תורה. במאמרנו נסזה לבירר את מקורות המצווה וכייב במצווה זו. הסוגיה העוסקת בנושא נמצאת במסכת סנהדרין בפרק שני העוסק בדיון כהן גדול ומלך. מתוך הדיון בענייני המלך, הגمرا מגיעה לדיוון על מצות כתיבת ספר תורה לכל אדם.

ב. הסוגיה בסנהדרין

הפרק השני במסכת סנהדרין עוסק בין היתר בחובות ובזכויות של המלך. אחד מהמצוויים המוטלים על המלך הוא לכתוב ספר תורה, שעליו נכתב במשנה ד': "וכותב לו ספר תורה לשמו. יוצא למלחמה, מוציאה עמו. נכנס, מכניסה עמו. יושב בדיון, היא עמו. מסב, היא כנגדו, שנאמר 'והיתה עמו וקנאה בו כל ימי חייו' (דברים יז, יט)". המשנה מביאה פסוק המדבר על הקשר בין המלך לבין התורה, המתבטא בחיוב כתיבת ספר תורה ונשיאותו לכל מקום אליו המלך הולך.

- נערך על ידי מאור דוד רבינו מתרך שיעור שהועבר לכבוד מעמד הכנסת ספר תורה להיכל הישיבה לעילוי נשמת ר' אברהם בן ר' יצחק צבי ובת שבע בת ר' מרדיי מנוביץ' וכל בני משפחתם שנספו בשואת יהודי אירופה.

הגמרה במסכת סנהדרין דף כא, ב עוסקת בדברי המשנה הנ"ל:
כותב ספר תורה לשם. תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו.

אמר רבה: על פי שהנחיו לו אבותיו לידי ספר תורה מצווה לכתחזך משלו שנאמר
"ונעטה כתבו לך את השרה זאת" (דברים לא, יט).

הגמרה מביאה ברייתא שאומרת שמלך לא יכול להשתמש בספר שהוריש לו אביו,
אלא הוא צריך לכתחזך לו ספר תורה משלו. כלומר, יש חיוב מיוחד על כל מלך
ומלך לכתחזך לו ספר תורה משלו.

אגב העיסוק בדייני כתיבת ספר תורה של מלך, רבה דורש שיש חיוב גם לאדם רגיל
לכתחזך לו ספר תורה. דבריו של רבה עוסקים בכך שהפסוק בו הוא משתמש לרשותו
לא עוסק בדייני מלך, אלא מושא מקום אחר בתורה. ולכן, אם פילו אם יש לאדם
הדיות ספר תורה שקיבל מאבוטיו, הוא צריך לכתחזך ספר תורה לעצמו. משקה אבי
על רבה: "איתבה אבוי: 'וכותב לו ספר תורה לשמרו' - שלא יתנאה בשל אחרים.
מלך אין, הדיות לא!". אבי מדקדק בדברי הברייתא שמצוות כתיבת ספר תורה
היא דוקא לבבוד המלך ושיכת רק לו. לכן, נראה כי אין כל חיוב על הדיות
לכתחזך לו ספר תורה.

מתרכת הגמורה:

לא צדקה, לשתי תורות. וכגדתנייא: "וכתב לו את משנה כתורה זאת וגוי" (דברים
יז, יח) - כותב לשם שתי תורות. אחת שיוציאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו
בין גנוו. אותה שיויצאת ונכנסת עמו, (עשה אותה כמין קמייע ותוליה בורועו
שנאמר "שוויתי ה' לנגיד תמיד כי מימני בכל אמות").²

אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא. שנאמר "ונקתה עמו וקרא בו"
- מקום הרואוי לקרואות בו.

אם כן, במסנה דובר על ספר תורה שהמלך צריך לכתחזך לעצמו. רבה דורש שיש
חייב כזה גם לכל אדם. אולם, אבי מבקשת עלייו מדקוק מדייני המלך שהיוב זה
מושטך רק על המלך. אך מתרכת הגמורה, שבעצם מדובר בשתי מצוות שונות: מצווה
אחד המוטלת רק על המלך לכתחזך לעצמו ספר תורה, ומצווה נוספת המוטלת על
כל אדם, ובכלל זה המלך, לכתחזך לו ספר תורה משלו.

¹ כך לפי ההגחות בגלין.

² הגדת מהרש"ל בהណון בהמשך.

לכארה, נראה שהגמרה סיימה כאן לדון בנושא חיוב כתיבת ספר תורה, ומכאן והלאה היא דורשת את הפסוק "וכתב לו את משנה התורה" בדרכים נוספות, ומזה כך מגיעה לדין על שינוי הכתב שנעשה בימי עזרא הספר. אולם, לדרשות אלו יש השלכות לסוגיותנו.

תניא רבי יוסי אומר: ראו היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה. במשה הוא אומר: "ומשה עלה אל הָא-לֶהִים" (שמות יט, ג), בעזרא הוא אומר: "זה עזרא עלה מכבב" (עזרא ז, ו). מה עלייה האמור כאן תורה, אף עלייה האמור להלן תורה. במשה הוא אומר: "וְאַתִּי צוֹה ה' בְּעֵת כִּי תָּבִא לְפָנֵיכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָטִים" (דברים ד, יד), בעזרא הוא אומר: "כִּי עֹזָרָא הַכִּין לְבָבוֹ לְדָרוֹשׁ אֶת תֹּנוּת ה' (אל-הי) וְלָעֵשֶׂת וְלָלֶמֶד בְּיִשְׂרָאֵל חֻק וּמִשְׁפָט)" (עזרא ז, י). ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשנה על ידו הכתב, שנאמר: "וכתב הנשtanן כתוב ארמית ומתרגם ארכמית" (עזרא ד, ז), וכתיב: "וְלֹא כַּפְלֵין כְּתָבָא לְמִקְרָא וּפְשָׁרָה לְהֹזְעָה לְמַלְפָא" (דניאל ה, ח), וכתיב: "וכתב לו את משנה התוֹרָה זוֹאת" - כתוב הרاوي לשנתנות.

רבי יוסי משווה בין משה רבינו לעזרא הספר. שניהם עשו פעולות דומות, אך משה קדם לעזרא. אולם, למרות שימושו, עדין עזרא פעל בדבר חידוש בעולם, והוא שינוי הכתב בו נכתבה התורה. דבר זה נלמד מהפסוק אותו כבר דרשונו "משנה התורה". כלומר, "משנה" מלשון שינוי, אותו שינוי כתב שנעשה בימי עזרא. לכארה, כל הדרשה הזאת על עזרא, באה בעקבות הדרשה של "משנה התורה" - שתי תורה, ולכן הזכרה גם דרשתו של רבי יוסי על הפסוק בעניין שינוי הכתב. אך המשך הגمرا מראה שיש מחלוקת בעניין שינוי הכתב המשפיעה על סוגיותנו.

רבי שמעון בן אלעזר אומר ממשום ר' אליעזר בן פרטא שאמר ממשום רבי אלעזר המודע: כתב זה לא נשנה כל עיקרי שנאמר: "וְוי העמודים" - מה עמודים לא נשנתנו, אף ווים לא נשנתנו. ואומר: "וְאֶל תְּהִוּדִים כְּכֹתְבָם וּכְלַשׁוֹנָם" (אסתר ח, ט) מה לשונם לא נשנתה, אף כתובם לא נשנתה. אלא מה אני מקים את משנה התורה הזאת? לשתי תורה. אחת שיווצאה ונכנסת עמו, ואחת שמנוחת לו בבית גנוו. אותה שיווצאה ונכנסת עמו, עוזה אותה כמין קמי' ותולה בזרועו שנאמר: "שוותי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז, ח).

רבי שמעון בן אלעזר סובר שאת הפסוק "משנה התורה" לא לומדים לשינוי הכתב, ממשום שהכתב לא השתנה. אלא, לומדים ממנו שמלך צריך להיות בעל שני ספרי תורה משלו. אחד מניח בבית גנוו, ואחד מהלך עימיו כפי שנאמר "שוותי ה' לנגדי תמיד" - דבר ה' שהוא התורה, צריך להיות עם המלך תמיד.

הגמרה ממשיכה ואומרתשמי שלא סובר כרבי שמעון בן אלעזר, כלומר סובר שהכתב אכן השתנה ואין ספר תורה שני אותו המלך צריך לשאת, דורש את הפסוק "שוויתי ה' לנגיד תmid" לכונה בתפילה.

ג. שיטות באחרוניים להסביר הסוגיה

המהרש"ל במקומם מעמיד שתי נקודות חשובות בהבנת פשט הגמרא:

שם בגמרא "שוויתי ה' לנגיד תmid וגוי" ואידך האי שוויתי מי דריש ביה וכו' כצ"ל. ונ"ב אין לפרש ואיך. דלא ס"ל "וכתב את משנה תורה" - לשני תורות. א"כ תורה אחת הייתה מלך, "שוויתם" מי קעביד ליה? מי פריך? שמא לאו זה ספר תורה ייחידי הוא עושה כך. ועוד מי איכא דלא ס"ל שיש למלאן שני ספרי תורה? דאל"כ והאי "וכתב לו" גבי מלך למה לי? הרי אפילו כל הדיווט מחייב לכתוב לו ספר תורה! שנאמר: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". ועוד, הלא סתמא דמתני' קאמרה דגביה מלך בעין שני תורות. ולעיל לא יליף מ"וכתב את משנה התורה וכו'". אלא דאפי' האי תורה שנייה עגי למיכתב הו, ולא יתנאה משל אבותיו. אלא, נראה בעיני לפ' דדריש מ"וכתב את משנה התורה" להשתנות הכתב בס"ת שנייה, שהיא כתיבה דקה. שתהא כ"כ קטנה לעשות בה קמייע. כדכתיב: "שוויתי ה' לנגיד תmid". ופריך השטא שפיר. ואידך דדריש ל"כתב הנשתווין", וא"כ לא שמעין שניינו כתיבה בשתי תורות. וממילא, אינה רואיה לקמייע. וא"כ "שוויתי ה' וגוי" למה לי וכו'.

לפי מי שסובר שאט הפסוק "משנה התורה" לומדים לשינוי הכתב ובעקבות כך ישנו לכארה רק ספר תורה אחד מלך, ומה הגמרא שואלת מה לדודש מהפסוק "שוויתי ה'?" הרי קודם דרשו מפסיק וזה שהמלך נושא את ספר התורה השני עימיו. אם כך, ומה שהמלך לא ישא את ספר התורה היחידי שלו עימו? מדוע הגמרא נדחתת לדודש את הפסוק לנושא התפילה שאינו קשור?

בנוסף, המהרש"ל מעמיד הנחה יסוד לפיה אין מי שסובר שלמלך אין שני ספרי תורה. יש פסוק שעוסק במלך - "וכתב לו את משנה התורה הזאת", ויש גם פסוק על דין שקיים בכל יהודי שנאמר "כתבו לכם את השירה הזאת". מתוך ריבוי הפסוקים, בלתי אפשרי להסביר שלמלך אין שני ספרי תורה, ולבן נקודות המוצאת של הגמara חיבת להיות שיש למלאן שתי תורות!

מתוך המהרש"ל שהשאלה על דרישת הפסוק "שוויתי ה'" בא בעקבות הסברה שאומרת שהכתב לא השתנה. לכן, הכתב נשאר גדול במקומות הכתב השני השונה, שהוא קטן ודק יותר. מצב כזה לא מאפשר כתיבת ספר תורה שהיא קטנה מספיק

כדי לשאת אותו כקמע. מתוך כך הגדירה מתרצת שהפסוק "שוויתי ה'" נדרש לדיני תפילה, משוםuai אפשר לקיים את הדרשה שמדוברת על נשיאת ספר תורה בכתב גדול.³

לפי המהרש"ל, רבה ואבוי אינם חולקים על מספר ספרי התורה למלך, והשקל לא וטריא ביןיהם נעשה כבירור משותף. לכן, ברור שאין שם סבירה שאמורת שלמלך יש רק ספר תורה אחד, אלא, גם רבה וגם אבוי סוברים שלכל אדם יש חיוב לכתיבת ספר תורה, ויש למלך חיוב נוספת לכתיבת ספר תורה שני. דרשתו של רבי יוסי על שינוי הכתוב, אינה חולקת על הדרשה על כפילות ספרי התורה למלך, אלא דרך נוספת לדרוש את הפסוק לעניין אחר.⁴

המוהר"א בחידושי הלכות לדף כב, א ד"ה "ואידך" מביא את דברי המהרש"ל וחולק עליו:

גמרא: ואידך האי "שווית" מאידך דריש ביה? כו' פירש מהרש"ל: "אין לפреш 'ואידך' שלא ס"ל את 'משנה' וגרא. א"כ תורה א' למלך, 'שווית' כו'". ע"ש קושיתו באורן. ודבריו איןין מובנים לנו, ומה שהקשה "מי איכא שלא ס"ל שיש למלך ב' ס"ת? דאל"כawai יוכתב לו' גבי המלך ל"ל? זה אףilio הדיוות מהויב לכטוב לו ס"ת? שנאמר: 'יעתה כתבו לכם' וגוו"ע כל'ל. ע"כ הא לאו קושיא! דהא אבוי בעי למימר מלך אין הדיוות לא. ולא אסיק אדעתיה במלך ב' תורה! ובמתנאי נמי ודאי דיליכא הכרע. ואדרבה! מלשון המשנה הוה בעי למימר יוכתב לו ס"ת לשמו כו' מלך אין הדיוות לא". ורבא השיב לו: "לא נצרכה אלא לב' תורה. וכדתניא כו'". והך ברייתא, היא עצמה לשון רש"ב"א דלקמן. דזאת הברייתא, אתיא כוותיה למדרש "משנה" על ב' תורה. אבל הני תנאי דדרשיי "משנה"- כתוב העשו להשתנות", ליתליה כלל ב' תורה. אלא כדבעי למימר אבוי, "דכתוב לו ס"תacha לשמו, מלך אין הדיוות לא". וקרא ד"כתבו לכם את השירה" בהדיות אם לא הניח לו אבוי ס"ה. אין לדוריו של משה...

לפי המוהר"א אבוי ורבה חולקים בניהם. רבה סובר שלמלך מהויב לכתוב שני ספרי תורה ואילו אבוי סובר מהויב לכתוב רק ספר תורה אחד. המהרש"ל התקשה בעקבות ריבוי הפסוקים העוסקים בכתיבת ספר תורה, ולכן הגיע למסקנהו שכולם

³ ככל הנראה זה מה שהוביל את המהרש"ל להשmidt את השורה "עשוה אותה כמו קמייע ותולח בזרועו שנאמר שווית ה' לנגיד תמיד כי מימיינி בל אמות" בברייתא בדף כא, ב משוםuai אפשר לקיים מה בכתוב היישן הגדל.

⁴ אפשר להביא סיוע לסבירה זו מכך שהפסוק עליו מסתמן רבוי יוסי והוא "כתב הנשותון" והפסוק "משנה התורה" בא כתוספת על דרשה זו. (הערת העורך)

סוברים שיש למלך חיוב לכתוב שני ספרי תורה. המהרש"א מתרץ את קושיותה של ריבוי הפסוקים המדברים על כתיבת ספר תורה, כמחלוקת מתמשכת ולא כמהלך אחד רציף.

שורשי מחלוקת האמוראים נטוועים בחלוקת התנאים על שינוי הכתב. רב שמעון בן אלעזר סובר שהכתב לא השתנה, ודורש את הפסוק בפרשת המלך לציווי המחייב את המלך לכתיבת שני ספרי תורה, אחד הנמצא בבית גנוו' של המלך ואחד אותו הוא נושא עימיו תמיד. הרבה שאומר שמלך כותב שני ספרי תורה, "לא צריכא, לשתי תורות", מסתמך על דרישתו של רב שמעון בן אלעזר, ומסיק מכך שמהפסוק "משנה התורה" לומדים על החיוב לכתוב ספר ספר תורה שייך למלך. בנוסף, למלה ישנו חיוב לכתוב ספר תורה כמו כל אדם פרטני הנבע מהפסוק "כתבו לכם את השירה". לפי הרבה גם בחיוב הכתיבה של המלך וגם בחיוב הכתיבה של ההדיות, החיוב עומד בעינו גם אם התקבל ספר תורה בירושה.

אבי שאומר שרק המלך צריך לכתוב ספר תורה, "מלך אין הדיות לא", מסתמך על רב יוסי שדורש את הפסוק בפרשת המלך לשינוי הכתב. לכן, רק למלה יש חיוב לכתוב ספר תורה, אף על פי שירש ספר תורה מאבותיו, עדין הוא מחייב לכתוב לעצמו ספר תורה. הפסוק "כתבו לכם את השירה" מלמד שיש מצווה לכל אדם לכתוב ספר תורה, אך הוא יוצא ידי חובת המצווה גם אם הוא ירש ספר תורה מאבותיו או תירוץ אחר שהיה חיוב מיוחד על עם ישראל בדורו של משה רבינו לכתוב ספר תורה. אבי מסיק זאת מדקדוק בלשון התורה "וכתב לו"- דווקא לו יש חיוב כתיבה, ולא לכל אדם. להדיות יש מצווה אם יכתוב ספר תורה משלו אך זו לא מצווה "חיובייה" (מלשון חיוב), אלא זכות.

בהמשך דבריו, המהרש"א משב לשאלת המהרש"ל על דרשת הגמara לפסוק "שוויי ה'" לנגיד תמייד כי מימיini בל אמות". כשהגמara בדף כא, ב משתמשת בפסוק זה, היא לא מתחכונת בספר התורה צריך להיות תמיד תמייד מול (=נגד) עינו של המלך ("שווייתי ה' לנגיד תמייד"), אלא היא דורשת את המשך הפסוק⁵ "מיימיini בל אמות"- המלך צריך לשאת את ספר התורה עימיו כקמע כל הזמן.

רבינו יונה בחידשו למסכת סנהדרין הולך בדרךו של המהרש"א לגבי מחלוקת בין רבה לאבי אבל מוסף שלב נוסף:

⁵ רואים זאת מהדיק של רש"י בדף כב, א ד"ה שוויי ה' לנגיד סיפיה דקרה 'כי מימיini בל אמות', דוד המלך על שם ספר תורה שבזרעו אמר".

וזם תשאל רבי יוסי סבירא ליה לקמן שאינו צריך אלא לספר תורה אחד דדריש "משנה התורה"- כתוב הרاوي להשתנות", ומילא אתה לא דורש שני ספרים במלך, לא "משנה התורה" שהמלך צריך לכתוב לו שניים. ומוoki לקרא ל"שווית ה' לנגיד תמיד", לבי חנא בר ביזנאנ ש"שווית ה'" זה בתפילה. لماذا צריך למימר גבי מלך "וכתב לו"? כיון שכל אדם חייב לכתוב כדכתוב "ועתה כתבו לכם את השירה הו"? איכא למימר דאייהו לא כרבא סבירא ליה, אלא האי קאמэр فهو משה לישראל: כשכתוב את השירה הזאת, כתבו זאת השירה על ספר. ולא צואה האי שיכתבו על כל פנים. באבי דהווה מקיש ליה לרבה, הכא גמי סבירא ליה. אבל רבא דריש "כתבו", כל אחד ואחד, "את השירה הזאת".

רבינו יונה הבין כמו המהרש"א, שיש נפקא מינה בין רבה לאביי במצב בו אדם ירש ספר תורה מאבותיו. אולם, רבינו יונה הבין שניות המחלוקת רחוקים יותר. לעומת המהרש"א שהסביר שרביה ואבויי חולקים בין פטור או חייב כתיבת ספר תורה במקרה בו הדירות ירש ספר תורה מאבותיו, המחלוקת היא האם קיים בכלל מלכתחילה חייב כלשהו על הדירות לכתוב ספר תורה. לפי רבה גם אם הניחו לו אבותיו ספר תורה אדם חייב לכתוב ספר תורה לעצמו, וכך גם לגבי ספר התורה של המלך. לפי אביי, רק מלך מצווה לכתוב לו ספר תורה לעצמו, ואילו להדיות יש פטור גמור מציווי זה. אם הדירות יכתוב לו ספר תורה, זה יחשב לו מעשה טוב, אך לא קיימת מצווה כלשהי לכתוב ספר תורה.

רבינו יונה סובר שאבויי מסביר את הפסוק "כתבו לכם את השירה", שמדובר רבה למד את הציווי להדיות,CMDR על אופן העברת התורה- "השירה" לדורות הבאים, שהייה ע"י כתיבה על עור עם דיו, והוא אינו ציווי בפני עצמו.

נסכם את דעתות האחרוניים הנוגעות לעניינינו:

הmarsh"ל סובר שיש חייב על הדירות לכתוב לו ספר תורה, וגם אם ירש ספר תורה מאבותיו, חייב הוא לכתוב לו ספר תורה. לעומת המהרש"א סובר שיש מחלוקת בוגרא: לפי רבה אדם חייב לכתוב לו ספר תורה, ולפי אביי אדם פטור מצווה זו אם ירש ספר תורה מאבותיו. רבנו יונה גם כן מסביר את מהלך הגمراה כמחלוקה זו אמראים: לפי רבה ישנו ציווי הקיים על מלך וגם על הדירות לכתוב ספר תורה, ואילו לפי אביי מצוות כתיבת ספר תורה מוטלת על המלך בלבד.

ד. הסוגיה במנחות

הגמרה במנחות ל, א מביאה שלושה היגדים הקשורים לענייננו:

אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: הלוκח ס"ת מן השוק כחוֹטֶף מצוה מן השוק. כתבו, מעלה עליו הכתב כאילו קיבלו מהר סיני. אמר רב ששת: אם הגיה אפילו אחת, מעלה עליו כאילו כתבו.

שני היגדים האחוריים נראים כברורים. הגמara משבחת את מי שכותב לו ספר תורה, או מי שתיקן ספר תורה פסול שהיה בראשותו. לעומתם, ההיגד הראשון נראה לכואורה כבעל משמעות שלילית. הגמara אומרת על מי שקונה, לוקח, ספר תורה מהשוק,⁶ שהוא כחוֹטֶף מצוה? דבר הנשמע כבעל הקשר לא חובי.

רש"י בד"ה "כחוֹטֶף מצוה" דוקא רואה את ההיגד הראשון באור חיובי: "ומצוות עבד. אבל אי כתוב, הווה מצוה יתרה טפי". קנית ספר תורה בשוק היא מצוה, אך אם כתובים ספר תורה, הרי זו מצוה גדולה אף יותר.

עלינו לברר אם גמara זו שהבאו עליה בקנה אחד או שמה חולקת על שיטות האמוראים שבנסחדרין. באופן פשוט, נראה כי הגמara במנחות מתאימה רק לאבוי⁸ שאומר שرك אם לא הניחו לו אבותיו ספר תורה, הוא חייב לדאוג לעצמו לספר תורה. בכך מסתבר לנו, שאבוי יסכים שאדם יכול לצאת ידי חובת המצוה גם ע"י קנית ספר תורה מוכן, כי באופן פשוט אבי דורש סוף סוף אדם ציריך שייהיה לו ספר תורה, ולא משנה באיזה אופן. לעומת זאת, הרבה אומר שיש לאדם "מצוה לכתוב משלו" והוא יצא ידי חובה רק ע"י כתיבת ספר תורה בפועל. אולם, ניתן להבין שהגמara במנחות אינה סותרת את דברי רבה.

לפי רבה במסכת סנהדרין,⁹ אדם חייב לכתוב לו ספר תורה. גם אם ירש מאבותיו, עדין קיימת חובה לכתוב ספר תורה. לכואורה, קשה מהגמara במנחות על רבה.

⁶ נראה שמדובר במקרה בו אדם קונה ספר תורה מוכן מהשוק ולא ממן מסופר סת"ם שיכתוב עבورو, כי במקרה כזה מדובר בדיון שליחות.

⁷ אדם החוטף מצוה לחבירו חייב לשלם לו עשרה וחובבים. ע"ע בבא קמא זא, ב; וכן גם נפסק בשו"ע חו"מ סי' שפב ס"ק א.

⁸ לפי המהרש"א; משום שלפי מהרש"ל אין הבדל בין רבה לאבוי, ולמי רביינו יונה, אבי סובר שאין מצוה זו מוטלת על הדיוט ולכון בירור זה לא ולוונתי עבورو. (הערת העורך)

⁹ אליבא לכל דעת האחוריים.

למה אדם יכול ל��נות לעצמו ספר תורה ובכך ל策ת ידי חובתמצוות כתיבת ספר תורה, אך אם הוא יירוש ספר תורה, הוא לא יצא ידי חובתמצוות?

אפשר לתרץ בשני אופנים דומים. כשהאדם קונה ספר תורה, הוא עושה מעשה אקטיבי וכן יש לו יותר שייכות למצווה. אולם, כשהאדם יירוש ספר תורה, הוא מקבל אותו באופן פסיבי ולא עושה מעשה כלשהו בעבורו יהיה זכאי ל策ת ידי חובה. בנוספ', אפשר לומר שאחד מטעמי המצווה הוא ריבוי מספר ספרי התורה בעולם. לכן, כשהאדם קונה ספר תורה, הוא מוסיף עוד ספרי תורה בעולם. אך אם הוא ירש ספר תורה, אין חידוש כלשהו במספר ספרי התורה שהיו ולכן הוא לא יצא ידי חובה.

מול לשונו החביבת של רשי", אפשר להבין את דברי התוס' בד"ה "אם הגיה" באופן שמשמעות דברי הגمرا כבually משמעות שלילית: "פירוש בס"ת שלקח מן השוק לא נחשב עוד כחוטף מצווה- שהיא אצל חבירו בעבירה, שהיא משה שלאינו מוגה. ומעלין על זה כאשר כתבו. מ"ר".

בתוס' כתוב שדברי הגمرا המשבחים את המגיה ספר תורה, באים כשלב תיקון להיגד הראשון. כלומר, לאחר שהגיה בו אפילו אותן אחת, הוא אינו נחשב יותר כחוטף מצווה. לכן, נראה לומר שדברי התוס' אין זה חובי שadam י乞 ספר תורה מהשוק.

הרמב"ם בהל' תפילה ומזוזה וספר תורה פ"ז ה"א ציטט את דברי הגمرا במנחות כמעט במלואן:

מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתב ספר תורה לעצמו שנאמר "ועתה כתבו לכם את השירה". כלומר כתבו لكم תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואף על פי שהניחו לו אבותיהם ספר תורה, מצווה לכתב משלו. ואם כתבו בידו הרי הוא כאלו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתב, אחרים כותבין לו. וכל המגיה ספר תורה ואפילו אותן אחת, הרי הוא כאלו כתבו כולם.

הרמב"ם פסק כמו הרבה בסנהדרין שסביר שיש מצווה על כל אדם לכתוב לעצמו ספר תורה, ואפילו אם ירש ספר תורה מאבותיו. ההיגד הראשון מהגمرا במנחות הושמט, לעומת שני היגדים האחרונים שכון הובאו להלכה. בנוספ', הרמב"ם אומרשמי שלא יכול לכתוב ספר תורה, ישיג ספר תורה ע"י וזה שאחר יכתוב לו כמו כל דין שליחות אחר. לכארה היה נדרש מהרמב"ם לכתוב את ההיגד הראשון, בשלbil להביא את המימרא ממנחות במלואה, וגם כי זה או אף בו אדם יכול להשיג ספר תורה ובכך לכארה策ת ידי חובתמצוות.

מתוך כך שהרמב"ם לא פסק את היגדר הראשון, מובן כי הוא סובר שהביטוי "חוותך מצואה" הינו ביטוי שלילי, וכי אפשר לצאת ידי חובתמצוות כתיבת ספר תורה באופן זה.

ה. הכרעת השולחן ערוך והרמ"א

הדברים הבאים לידי ביטוי באופן ברור ביותר בדברי הרמ"א בש"ע י"ד סי' רע ס"ק א:

מצוות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה. ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב ממשו. ואינו רשאי למכרו אפילו יש לו הרבה ספרי תורה. ואפילו אין לו מה יأكل, רק על ידי הדחק (הגחות מיימוני פ"ו) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור. אבל ללימוד תורה או לישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור. הגה: והוא הדין לצורך פדיון שבויים מותר למכור (גם זה שם ותוס' פ"ק דבבא בתרא ואגדודה שם). ועיין באלו הדינים בא"ח סימן קנ"ג.

שבר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנוו והוא היה מוטעה והגיהו, הרי זה כאילו כתבו (ב"י בשם נ"ז). אבל לקחו וכך ולא הגיה בו דבר, הרי CHOVTCH MIZOAH מזויה מן השוק (טור בשם ריב"ל פרק הקומץ) ואינו יוצא בזה.

התוס' והרמב"ם הבינו את הביטוי "חוותך מצואה" כביטוי שלילי, והרמ"א הגדיל לעשות, ואף פסק בפירוש שקנית ספר תורה מוכן מן השוק זהו דבר שלילי ואי אפשר לצאתכך ידי חובת המזויה. לעומתם, רשי"י הבין שניתן לצאת ידי חובת המזויה בקנית ספר תורה מוכן מהשוק, אך המזויה מהודרת יותר אם יכתוב את ספר התורה בעצמו.

לסיכום הדברים: הבינו את הגمراה בסנהדרין בה נמצאת המחלוקת בין רבה ובב"י על תוקף המזויה למלאך ולהדיות. יشنנו דיון באחרונים האם רבה ובב"י מסכימים בסופו של דבר או שמה חלוקים, וגם מהם גדרי המזויה לפי כל אחד מהאמוראים במצב של מחלוקת. ראיינו גם את הגمراה במנחות שמדברת על קנית ספר תורה, ובירור הראשונים על גمرا זו, אם היא מדברת על מקרה חיובי או לא. בפסקת ההלכה, הבינו את הפסיקה בשולחן ערוך על החיוב של כל אדם לכתוב לעצמו ספר תורה, ואת דברי הרמ"א על קנית ספר תורה מוכן, שבאופן כזה לא יוצאים ידי חובת המזויה.